

Hogyan lépett be RaMBaM a Jézus Társaságába? Avagy Ávrám ben Hánánjá Jágél (1553-1623) zsidó katekizmusa

DOBOS KÁROLY DÁNIEL
dobos.karoly@btk.ppke.hu OR-ZSE, PPKE

A történészek és hebraisták körében egyaránt jól ismert tény, hogy az emancipáció korában bevett szokás volt a zsidó vallást a keresztény forrásból kölcsönözött, a klasszikus kérdés-felelet sémát követő egyszerű hittankönyvekben, ún. katekizmusokban bemutatni. Jakob Josef Petuchowski egy cikkében 35 ilyen katekizmus formában szerkesztett tankönyvet sorol fel kizárólag az 1782 és 1884 közötti időszakból.

Azt már talán kevesebben tudják, hogy a judaizmus első katekizmuszerű összefoglalása sokkal korábban keletkezett. Az első zsidó katekizmus *Lékáh Tov* (Jó tanítás) címmel 1595-ben jelent meg Velencében. A mű szerzője, Ávrám ben Hánánjá Jágél (1553–1623) írását – ezt Siegmund Maybaum 19. század végi elemzéséből jól tudjuk – egy korabeli német jezsuita szerző, Peter Canisius SJ (1521–1597) *Parvus catechismus catholicorum* (Katolikusok kis katekizmusa) című művének átdolgozásával készítette el. A művet első hallásra talán hajlamosak lennének egy külön szerző által papírra vetett kurióznak tekinteni. Ez az álláspont azonban könnyen cáfolható, ha figyelembe vesszük – ahogy azt Moris M. Faierstein egy cikkében kimutatta –, hogy a könyvecske első megjelenése után még 30 kiadás ért meg, s már a 17. század folyamán létezett latin, német, angol és jiddis fordítása is. Sőt, a 17. századi ortodoxia egyik kimagasló alakja, Jesájá Horovitz (1565–1630) maga is ismerte és elismerte az írást, ez utóbbit a belőle átvett kölcsönzés bizonyítja Horovitz *Sné Lúhot ha-Berit* című művében.

Előadásomban Jágél katekizmusát kívánom röviden bemutatni, felvillantva azt a tényt, hogy a szerző bizonyos pontokon mennyire szolgálta jezsuita modelljét. Az ezt követő elemzésben különösen két kérdésre keresem a választ:

1. Milyen módszerrel volt képes szerzőnk e tipikus keresztény könyvtípust zsidó olvasói számára is elfogadhatóvá tenni?

2. Kiket érdekelhetett egy ilyen típusú könyv a korai újkori Itáliában? Másként fogalmazva, hogyan tudnánk a könyvecske által megcélzott olvasóközönységet rekonstruálni? A könyv hatástörténetét követve találkozhatunk keresztény hebraistákkal, kitért zsidókkal és proto-maszkilokkal is. Az ő számukra készülhettek a különböző fordítások. Ugyanakkor az eredetiben héber nyelven megfogalmazott mű legelső célközönységét mégis csak a 16. századi végi észak-italiai zsidó közösségek soraiban kell keresnünk. Kik lehettek ők? Erre a kérdésre is választ keresünk az előadás során.